

Oponentský posudok habilitačnej práce PhDr. Zdeňky Nedomovej, Ph.D. *Tendence k analytizmu v súčasnej ruštine*

Jazyk predstavuje zložitý systém s bohatou vnútornou štruktúrou, ktorý podlieha neprestajným **zmenám**. Hoci v ňom evidujeme pevnú zákonitosť, jej praktické podoby sú veľmi variabilné. Okrem iného v jazyku nachádzame rôzne obdobia či periodicitu uvedených zmien, ktoré prebiehajú v dôsledku bohatých sociálno-komunikačných procesov a následných transformácií. V plnej miere sa uvedený transformačný fenomén vzťahuje na ruský jazyk **postsovietskeho obdobia**, ale aj na iné jazyky krajín bývalého sovietskeho bloku v posledných desaťročiach. Svojim spôsobom spomínané procesy poskytujú bohatý materiál pre filológov rôzneho profilu od štrukturalistov, cez sociolingvistov až k lingvokulturológom a výsledky ich výskumov môžu okrem iného dotvárať **jazykový obraz našej doby**.

Recenzovaná habilitačná práca ponúka určitú syntézu pohľadov na zmeny v ruštine v postsovietskom období, pričom dominuje klasický štrukturalistický prístup ku konkrétnym jazykovým javom. V danom prípade ide o skúmanie jedného z typických jazykových fenoménov, akým je **analytizmus**. Hoci ruština a takmer všetky slovanské jazyky sú klasifikované ako syntetické a flektívne jazykovo-komunikačné systémy (snáď s istou výnimkou bulharčiny), aj v našich jazykoch evidujeme analytické formy. Autorka sa sústreďuje na analýzu ruského jazyka postsovietskeho obdobia a v štyroch kapitolách svojej práce podáva veľmi **dobrý prehľad** o skúmaných jazykových procesoch.

Prvá kapitola pod názvom *Tendence vývoje ruštiny* je venovaná celkovej charakteristike ruského jazyka vo vzťahu k jeho vývojovým tendenciám v sledovanom období. Samozrejme, že autorka nachádza viaceré vonkajšie faktory vo vývoji ruštiny a hádam najviac upútajú také termíny ako **demokratizácia, liberalizácia, intelektualizácia a internacionalizácia**, ktoré názorne a presvedčivo potvrdzujú bezprostredné prepojenie jazyka s celým sociálnym a kultúrno-historickým systémom **nositeľa jazyka**. Tým sa len potvrdzuje veľmi úzke prepojenie jazyka s rôznorodým spoločenským kontextom a práve v tejto kapitole nachádzam najviac zo **sociolingvistických** prístupov predkladaného výskumu.

Jednou z rozšírených tém pri skúmaní jazykovej evolúcie sú exotizmy, či cudzie jazykové jednotky v konkrétnom jazyku. Vo vzťahu k ruštine ide o pomerne rozšírený **interlinvistický** jav evidovaný aj z minulosti. Ako je známe, svojho času v Rusku boli výrazné snahy obmedziť používanie cudzích slov v ruštine, alebo ich úplne odstrániť. Jedným z hlavných predstaviteľov ruských puristov bol akademik. Šiškov, ktorého Puškin dokonca zosmiešňoval v románe Eugen Onegin, keď použil francúzsku frázu s komentárom: *Шушукое нроем, Ее umeю неперееему*. V tejto súvislosti sa ponúka otázka: *Ako možno charakterizovať preberanie cudzích slov v ruštine a češtine (slovenčine) v historickom a súčasnom kontexte aj s ohľadom na konkrétne etnokultúrne snahy o jazykový purizmus?*

Druhá kapitola pod názvom *Analytismus* vymedzuje ústrednú tému habilitačnej práce z rôznych pozícií, pričom hlavná pozornosť je sústredená na konkrétne najmä však gramatické ukazovatele analytizmu v súčasnej ruštine. Autorka vychádza z dnes už klasických jazykovedných diel takých autorov, akými boli Baudoin de Courtenay, Bogorodickij, Kruševskij, Reformatskij a iní. To jej umožňuje prejsť k priamej analýze spomínaného javu v súčasnej ruštine. Tak ako iní filológovia aj Z. Nedomová konštatuje, že tendencie k analytizmu v súčasnej ruštine majú vzostupný trend. Na prvý pohľad sa môže zdať, že je to do určitej miery netypické, keďže ruština je jazykom s bohatým systémom flektívnych foriem a so syntetickou štruktúrou celého jazyka. No uvedené tendencie k analytizmu sú nesporné, ako je to dokumentované aj v recenzovanej habilitačnej práci. Tak ako pri každom jave aj v tomto prípade možno hľadať hlbšie súvislosti skúmaného jazykového faktu. V tomto kontexte možno sa sústreďiť na nasledujúcu otázku: *Nakoľko*

analytizmus vychádza z jazykového potenciálu samotnej ruštiny a v akej miere je v týchto tendenciách k analytizmu zastúpený interlingvistický fenomén?

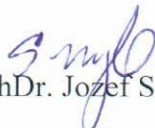
V tretej kapitole pod názvom *Nesklonná substantíva v ruštine* sú analyzované tie druhy podstatných mien, ktoré sa začleňujú do skupín, obsahujúce spravidla iba východiskovú flexiu. Najčastejšie ide o podstatné mená cudzojazyčného pôvodu, ktoré sa v ruštine používajú dlhodobo, ale aj o skupiny pôvodných ruských slov najčastejšie s koncovkou *-o-*. Ide o určitú dlhodobú tendenciu, v rámci ktorej sa uvedené podstatné mená najmä so spomínanou koncovkou *-o-* dlhodobo zaraďujú do skúmanej skupiny nesklonných substantív. Autorka uvádza, že v súčasnej ruštine je viac ako 350 týchto slov. Je nesporné, že v rámci intenzívnych jazykových kontaktov sa ich počet bude neustále zvyšovať. V práci sú tieto jednotky pomerne podrobne analyzované a vo vzťahu k nim je vytvorená aj konkrétna najmä však genetická a tematická klasifikácia.

Na tretiu kapitolu bezprostredne nadväzuje kapitola štvrtá pod názvom *Nesklonná prejatá apelatíva v ruštine*. Ide o pomerne podrobnú klasifikáciu uvedených jazykových jednotiek a z nej má najviac zaujať ich pomerne zastúpenie v mužskom (65,7%), všeobecnom (17,9%) a ženskom (16,4%) rode. Ako je známe, v ruštine dlhodobo prevažuje **dominantná pozícia mužského rodu**, ktorý preberá aj významovú pozíciu ženského rodu. Sú to známe jednotky *общего рода* vo forme rodu mužského, pričom čisto gramaticky je možné vytvoriť aj formu ženského rodu. Známe slovo japonského pôvodu *камикадзе* (*божью ветер*) môže mať teoreticky aj formu ženského rodu – *камикадзиха* – podľa modelov *кабаниха*, *повариха*, hoci je samozrejme známe, že sa nepoužíva. Pritom osoby pomenované uvedeným podstatným menom, ktoré vykonávajú samovražedné činy, sú aj medzi ženami a v ruštine sa v posledných rokoch aktivizovala pára *смертник – смертница*. V ruskej reči sa podobné podstatné mená cudzieho pôvodu v ženskom rode nepoužívajú. *Čím možno vysvetliť tento aj percentuálny nesúlad v používanie foriem mužského a ženského rodu v ruštine? Aké možné jazykové a mimojazykové faktory sa podieľajú na uvedenom jave, teda výraznej prevahe podstatných mien mužského rodu?*

Predložená habilitačná práca je aktuálna a najmä v rusistickom prostredí má potenciál byť významným prínosom. Autorka pri analýze skúmaných jazykových jednotiek sa opiera o reprezentačné a aktuálne rusistické zdroje. Cenným sú bohaté a takmer vyčerpávajúce ilustrácie zo súčasnej ruštiny, čo nesporne skvalitňuje celkovú úroveň habilitačnej práce. Výsledky autorkiných výskumov sú zosumarizované v záverečných registroch konkrétnych slov súčasnej ruštiny, ktoré potvrdzujú tendencie k jazykovému analytizmu. V tomto zmysle sa recenzovaná publikácia určite využije aj ako študijná literatúra na českých ale aj na slovenských akademických rusistických pracoviskách. Habilitačná práca Z. Nedomovej svedčí o vysokej odbornej úrovni autorky a v tomto zmysle hodnotím habilitačnú prácu jednoznačne **pozitívne**.

Berúc do úvahy všetky vyššie uvedené konštatovania **odporúčam** habilitačnú prácu PhDr. Z. Nedomovej, Ph.D. k habilitačnému konaniu a po jeho úspešnom priebehu navrhujem menovanej udeliť titul „docent“ vo zvolenom odbore.

Prešov, 30.máj 2015

prof. PhDr. Jozef Sipko, PhD.